

Sint Jozefbasisschool

“Samen op weg”

Protocol Groepsvorming

Doel:

Wij willen door middel van het positief bevorderen van groepsvorming het sociale klimaat in de groep verbeteren en op peil houden.

Toepassingsgebied:

Alle momenten waarop de sociaal-emotionele aspecten bij het omgaan met elkaar door de leerlingen aan bod komen. Het accent wordt gelegd op de eerste weken en laatste weken van het schooljaar.

Algemeen:

Groepsvorming onder kinderen is een proces dat zich maar moeilijk laat beïnvloeden door volwassenen. Toch kan door het geven van adequate ondersteuning op het juiste moment de groepsmentaliteit op een hoger plan worden gebracht.

Door oog te hebben voor wat zich in de onderlinge kind-kind verhoudingen afspeelt en een tijdige bijsturing van ongewenste ontwikkelingen, kan middels (spel)activiteiten veel negatief gedrag en leed worden voorkomen. Daarbij is het van belang dat de met zorg gekozen spelactiviteiten zorgvuldig met de groep worden nabesproken.

Elke verandering in de groepssamenstelling kan leiden tot ingrijpende wijzigingen van de sfeer in de totale groep. Daarom is het begin van een nieuw schooljaar een uitstekend moment om heel gericht met groepsvorming bezig te zijn. Juist in deze periode worden de onderlinge, al of niet uitgesproken en vastgelegde, groepsregels bepaald.

Gedurende de rest van het schooljaar blijft de groepsvorming een onderhoudsgevoelig aspect van het pedagogisch handelen van de leerkracht.

Het proces van groepsvorming wordt op gang gebracht door 3 basisbehoeften bij mensen:

- ✓ erbij willen horen
- ✓ invloed willen uitoefenen
- ✓ behoefte aan persoonlijk contact.

Hierbij zijn **5 fasen** te onderscheiden:

1. **Forming:** vormend, kat uit de boom kijken, kennismaken, wie zijn de anderen ?
2. **Storming:** conflictfase, ontstaan van machtsverhoudingen.
3. **Norming:** vorming van groepscodes/ regels: wat mag en wat moet ?
4. **Performing:** productiviteit, groepswerk.
5. **Adjourning:** afscheid, losmaken, afbouwen.

Voor **de Sint Jozefschool** betekent dit het volgende:

De Forming, (Storming) en Normingfase staan gedurende de eerste weken (soms wellicht tot de herfstvakantie) centraal. De introductie is zeer belangrijk. Je kunt er dan voor zorgen dat groepsafspraken eerder ontstaan en niet bepaald worden door degenen die de meeste invloed krijgen in de groep.

Met dit plan van aanpak starten we gezamenlijk het schooljaar:

- Kennismaking met elkaar
- Kennismakingsspelletjes Iedere groep is in het bezit van het boekje “Energize – groepsactiviteiten voor groot en klein”. Uit de methode Leefstijl – training voor sociaal-emotionele vaardigheden voor leerlingen uit het primair onderwijs.
- “Klassenboek” (= multomap) per groep. Deze bestaat uit: titel, voorkant, info over de groepsleden, groepsafspraken, favoriete spelletjes, bijzondere gebeurtenissen, e.d.
- Afspraken en regels bespreken, waarbij de kinderen zelf de kans krijgen om positieve groepsregels te bedenken.
- Dagevaluaties (proces, SOVA gedrag en product).
- Afsluiting van de kennismakingsweken met een schoolkrant (door werkgroep schoolkrant) waarin iedere groep zich voorstelt.
- Uitvoeren van pestprotocol: werkbladen en groepscontract opstellen
- Periode per bouw afsluiten met open podium; onderbouw op de ochtend en bovenbouw op de middag.

Ideeën om toe te voegen aan het bovenstaande plan van aanpak:

- ***Introduceren van de thematafel in de groep***
- ***Foto's digitaal van kinderen en activiteiten op de website (groepspagina)***
- ***Raamposter (i.c.m. bovenstaande)***
- ***De kinderen starten de eerste schooldag met individuele activiteiten***

1. Formingfase

Kenmerk van deze fase: leerlingen zoeken antwoord op drie fundamentele vragen:

- Wat gaat er hier gebeuren? Wat voor ervaring zal dit worden?
- Wie zijn de anderen?
- Hoe pas ik me aan de anderen aan? Hoe zal ik hier behandeld worden?

Behulpzaam gedrag van de leerkracht:

- Begin de lessen met de leerlingen duidelijk te maken wat ze kunnen verwachten: de inhoud, de eisen, de manier van werken.
Geef aan wat je van de leerlingen verwacht wat hun schoolwerk en hun gedrag betreft.
- De leerlingen helpen elkaar en jou als leerkracht te leren kennen.
Vertel wat over jezelf en vergeet daarbij niet aspecten te noemen die niet met de school te maken hebben, zoals hobby's.
- Zelf een voorbeeld zijn van het gedrag dat je verwacht.
Door je eigen gedrag en door de manier waarop je de groep opstelt, geef je de leerlingen

aanwijzingen over de manier waarop ze in jouw groep behandeld zullen worden en wat je van hen verwacht over hun gedrag tegenover de leerkracht.

Je manier van optreden zal de leerlingen bijvoorbeeld duidelijk maken of het elkaar al dan niet accepteren regel in de groep gaat worden. Niet zozeer door wat je zegt, maar ook door wat je doet, geef je aanwijzingen of je jongens anders behandelt dan meisjes, vlugge leerlingen anders dan langzame, allochtone kinderen anders dan Nederlandse kinderen, enzovoort.

De opstelling in het lokaal geeft ook antwoord op de vraag: ‘Hoe zal ik hier behandeld worden?’ Bijvoorbeeld: door leerlingen willekeurig uit te kiezen wanneer je ze in kleine groepen indeelt, geef je aan dat ze democratisch behandeld zullen worden en hun bijdragen op dezelfde manier gewaardeerd zullen worden.

De manier waarop je met *nieuwe leerlingen* omgaat, die later binnen komen, is van groot belang. Ze hebben dezelfde oriëntatiebehoefte als de anderen. Wanneer je ze niet de informatie geeft die de andere kinderen hebben gehad, is dit een aanwijzing voor de rest van de groep dat je niet evenveel waarde hecht aan de behoeften van alle leerlingen en dit vertraagt de integratie van de nieuwe leerling in de groep.

Denk bij voorbeeldgedrag aan:

- Laat blijken dat je alle leerlingen ziet als ze 's ochtends de klas binnenkomen, bijvoorbeeld door ze bij de deur te begroeten.
- Maak door je gedrag duidelijk dat je de omgang met elkaar en een goede samenwerking belangrijk vindt. Ga niet voor jezelf zitten werken achter je bureau, maar wees actief tussen de kinderen aanwezig. Zorg dat je aanspreekbaar bent, voordat kinderen de klas ingaan.
- Houd je aan je eigen afspraken en toezeggingen.
- Blijf voor alles jezelf. Doe wat bij je past, dus wat je vol kan houden.
- Zorg ervoor dat je niet zelf de competitiefteer en tegenstellingen versterkt.
- Beloon niet alleen prestaties of leerresultaten.

Systematische oefeningen:

– Energizers: Ijsbrekers

ijsbreker 4 – 7 jaar	pagina	ijsbreker 8-12 jaar	pagina
Hoi makker!	18	Beeldende namen	22
Kampioenen	19	Vreemde volgels	23
Naampje klappen	19	Verjaarspartijen	24
		Beroemdheden	24
		Doe-wakka-doe-wakka	25
		Tollen met een bord	25
		Vangen	26
		Wie-hoe-wat?	27
		Nieuwtjesjagers	28
		Lopende plaatjes	29
		Namenbingo	30, 31
		Tafelgezelschap	32

	Verzamelen geblazen	33
	Elleboogstoten	34
	Gemene delers	35

2 en 3. Stormingfase en Normingfase:

Kenmerk: Deze fase is van groot belang in het groeiproces van de groep!

In deze periode wordt er een strijd gevoerd om de macht: wie zal er nieuwe ideeën inbrengen, wie zal de taken in de groep verdelen, wie zal bepalen welke richting de groep zal nemen, kortom: wie zal er leiding geven?

De leerkracht moet tijdens deze fase weloverwogen stappen ondernemen om de groep de vaardigheden en attitudes bij te brengen die nodig zijn voor doeltreffend groepswork. De sfeer in de groep wordt bepaald door een *vijftal groepskenmerken* waarvoor de regels duidelijk vastgelegd moeten worden:

- Groepsverantwoordelijkheid: stimuleren van medeverantwoordelijkheid van het wel en wee van de groep.
Leiderschap komt uit de groep zelf voort; iedereen draagt bij aan het werk van de groep.
- Verantwoordelijkheid voor anderen/wederzijds respect: elkaar de gelegenheid geven zichzelf te kunnen zijn.
De leerlingen luisteren aandachtig naar elkaar en bundelen hun ideeën om er een groepsproduct mee op te bouwen.
- Onderlinge afhankelijkheid
De leerlingen werken eerder samen om gemeenschappelijke doelen te bereiken dan dat ze met elkaar wedijveren.
- Beslissingen nemen door overeenstemming
De groepen komen tot beslissingen die voor allen bevredigend zijn, zonder dat ze de wil van de meerderheid opleggen aan de minderheid.
- Problemen het hoofd bieden
Meningsverschillen/conflicten worden onder ogen gezien in plaats van genegeerd; er worden oplossingen gezocht.

Behulpzaam gedrag van de leerkracht tijdens de fase van het vastleggen van regels:

- Het bepalen van de juiste groepsmaat.
De opdracht die gegeven wordt bepaalt hoe groot de groep moet zijn. Om bijvoorbeeld een beslissing te nemen over iets waarbij de hele groep betrokken is, bestaat de groep uit alle kinderen. Bij andere opdrachten is het handiger in kleine groepjes van 4 à 5 kinderen te laten werken.
- De willekeurige verdeling van leerlingen over kleine groepen.
Wanneer kinderen zelf mogen kiezen met wie zij willen werken, kan dit bij veel leerlingen gevoelens van angst oproepen. Zowel het kiezen als het gekozen worden kan bedreigend zijn. De willekeurige indeling in groepjes zal er eerder toe leiden dat kinderen zich

gelijkwaardig voelen. Gebruik eventueel ideeën uit ‘**Energizers: Groepen samenstellen**’.

- Een kring vormen: de leerlingen moeten altijd zo zitten dat iedereen de anderen kan zien en kan horen. Wanneer de kinderen in kleine groepjes werken, moeten zij hun tafeltjes bij elkaar zetten met veel ruimte tussen de groepen onderling, zodat ze elkaar niet storen.
- Het gewenste resultaat omschrijven.
Het succes van de groepsactiviteit is voor een belangrijk deel afhankelijk van de nauwkeurigheid van de instructie. Een goede op de groep en op de opdracht gericht instructie is opgebouwd uit drie componenten:
 - De eis dat de leerlingen als groep samenwerken
 - Een tijdslimiet voor de activiteit
 - Een nauwkeurig omschreven eindresultaat
- De leerlingen betrekken bij het vaststellen van de doelstellingen.
- Functioneren als observator en informatiebron van de groep, niet als leider.
Overleg vooraf met de groep over het proces: Hoe pak je het samen aan?
Wanneer de opdracht gegeven is, gaan de groepen aan het werk en trek je je als leerkracht terug. Wees wel actief aanwezig: loop rond om te controleren of alle leerlingen zo zitten dat ze volledig aan het werk van de groep kunnen deelnemen. Wijs geen groepsleiders aan: sommige groepen willen wel een leider, andere hebben er geen nodig.
Groepsopdrachten moeten steeds worden nabesproken met de leerlingen. Laat de leerlingen vertellen: wat helpt, wat remt? De regels ontstaan en komen uit de groep!

Kortom: de rol van de leerkracht is:

- de opdracht duidelijk maken,
 - de leerlingen observeren bij hun pogingen die uit te voeren, *zonder* in te grijpen
 - en vervolgens, wanneer ze klaar zijn met hen na te bespreken wat goed ging en wat niet en hoe het de volgende keer beter kan. De nabespreking kun je als leerkracht natuurlijk wel sturen door in te brengen wat je gezien hebt en de groep helpen bij het nadenken over wat goed ging en wat niet, hoe het anders/beter kan.
- De groep als geheel beoordelen. Spreek uit hoe je het groepswerk waardeert.

Systematische oefeningen:

- **Energizers: groepsvormende spelletjes**

ijsbreker 4 – 7 jaar	pagina	ijsbreker 8-12 jaar	pagina
Instappen!	48	Groepsfoto	51
Wafwaf	49	Stalen gezichten	52
Kickers op een drijfblad	50	Vlindervangst	52
Mag ik deze dans?	51	Bordenwisserrace	53
Beste maatjes	54	Beste maatjes	54
Tafel van twee	55	Tafel van twee	55
		Lettergrepen zingen	55

	Gekke clowns	56
	Zandzakjesrace	57
	Wat ben ja aan het doen?	57
	In het gelid	58
	Wie rijdt er mee?	59
	De meester zegt....	60
	Regenmakers	61
	Wow! Een popster!	62
	Tijger, olifant of muis	63
	Bomen, wind en kraaien	64
	Knallende ballonnen	65

Wanneer het zich voordoet: Hoe lossen we conflicten op?

Kenmerk: In een groep waarin de productiviteit en de onderlinge samenwerking steeds toeneemt, kunnen zullen op een bepaald moment vrijwel altijd toch conflicten ontstaan.

Behulpzaam gedrag van de leerkracht tijdens de conflictfase:

- Duidelijk maken dat een conflict positieve kanten heeft. Het is belangrijk dat je conflicten ziet als het onvermijdelijke resultaat van de interactie tussen mensen met uiteenlopende waarden en normen. Je eigen houding ten aanzien van conflicten is dus belangrijk. Wanneer zich conflicten voordoen in de groep, is het belangrijk de leerlingen te leren op een constructieve wijze met conflicten om te gaan.
- Leerlingen die conflictsituaties niet aankunnen, steunen en geruststellen. Sommige kinderen zullen zenuwachtig of misschien zelfs overstuur raken. Geef aan dat je hun ongerustheid of angstgevoelens wel begrijpt, maar verzeker hen er tevens van dat de meningsverschillen goed aangepakt zullen worden en dat het niet de bedoeling is dat kinderen gekwetst worden.
- Niet autoritair worden.
- Gebruik maken van actief luisteren. Let erop dat je goed naar de kinderen luistert en dat ze ook goed naar elkaar luisteren.
- Reageren op de gevoelens die aan de woorden van leerlingen ten grondslag liggen. Laat merken dat je begrijpt en accepteert welke gevoelens er achter de woorden van de kinderen schuilgaan.

4. Performingfase:

- In deze fase zullen we met het ontstane sociale klimaat in de groep gaan werken aan de pedagogische- en didactische ontwikkelingen van het kind. Leidraad in deze periode is onze methode “Kinderen en hun sociale talenten”.

Kenmerk: Naar deze fase is steeds toegewerkt. De groep heeft in deze fase de vaardigheden en de instelling ontwikkeld die noodzakelijk zijn voor een doeltreffende omgang met elkaar tijdens groepsactiviteiten. De aandacht van de groep richt zich in deze fase zowel op de opdracht waar ze mee bezig is als op de onderlinge, individuele behoeften van de groepsleden. Dit betekent dat de groep soms gericht bezig zal zijn met schoolzaken, maar soms ook meer met de onderlinge betrekkingen. De perioden waarin de aandacht zich meer richt op de onderlinge verhoudingen is belangrijk voor de persoonlijkheidsvorming van de kinderen.

Behulpzaam gedrag van de leerkracht tijdens de productiviteitsfase:

- De groep helpen bij de consolidatie van vaardigheden. Over het algemeen is het niet meer nodig om trainingsoefeningen te doen.
- Voorbereid zijn op een tijdelijke achteruitgang. Perioden van achteruitgang zullen zich met name voordoen wanneer een speciale gebeurtenis de dagelijkse routine in de groep verstoort. Bijvoorbeeld de eerste dagen na een schoolvakantie of wanneer kinderen in nieuwe groepjes worden ingedeeld. Wanneer je er als leerkracht van bewust bent dat kinderen zich na dit soort gebeurtenissen weer even moeten aanpassen, kun je leerlingen hierbij begeleiden.
- Rekening houden met het feit dat er nu eens aan opdrachten wordt gewerkt en kinderen dan weer met de onderlinge relaties bezig is. Dat betekent dat hier ruimte voor moet zijn, naast het bezig zijn met de leerstof.

Activiteiten:

In deze fase kunnen de regels die zijn ontstaan in de groep worden geconsolideerd door kinderen actief een verantwoordelijkheid te laten houden bij het naleven van de regels. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van activiteiten als:

De groepsvergadering (zie bijlage), die elke week op een vast tijdstip plaats vindt, en waarbij onderwerpen besproken kunnen worden als: zaken omtrent de organisatie op het schoolplein, zaken omtrent de organisatie in de groep, zaken buiten de school.

Een sociaal groepsboek, waarin de sociale belevenissen van het schooljaar worden bijgehouden, zoals feesten en projecten, maar ook ziekte en verhuizing.

De postbus, waarin kinderen een brief kunnen posten over zaken die hen bezighouden in de groep, voorvallen die er zijn geweest en waar ze wat over kwijt willen. De leerkracht leest de berichten die in de postbus zijn gedaan en overlegt met de betreffende leerling wat deze ervan besproken wil hebben in de groep.

Creëer bewust prettige en ontspannende momenten, waarbij je gebruik kunt maken van **Energizers** of van **Silly sports en goofy games**. Zorg er ook voor dat je de dag altijd plezierig afsluit.

5. Adjourningfase:

De laatste drie schoolweken: Slotfase

Kenmerk: De leerlingen maken de laatste fase door van het samenzijn in een groep: de slotfase, de groep gaat uit elkaar.

Behulpzaam gedrag van de leerkracht tijdens de slotfase:

- Toegeven dat de groep (even) zal ophouden te bestaan. Dit geldt met name in groep 8 of wanneer de groep een volgend schooljaar een andere samenstelling krijgt, omdat groepen bijvoorbeeld worden samengevoegd. Het is zinvol te erkennen dat de groep het volgende jaar niet meer in de huidige samenstelling bij elkaar zal komen en dat de kinderen en jijzelf dat spijtig vinden.
- De leerlingen aanmoedigen hun gevoelens te uiten in verband met het uit elkaar gaan.
- De leerlingen helpen terug te zien op de ervaring.

- De groep helpen aan een maatregel waardoor de ervaring blijft bestaan.

Systematische oefeningen:

- **Energizers: afscheidsspelletjes**

afcheidsspelletjes 4 – 7 jaar	pagina	afcheidsspelletjes 8-12 jaar	pagina
Regenboog	136	Daaaag!	138
In het midden	137	Treinaansluitingen	139
Daaaag!	138	Hulde aan een fantastische groep	140
Treinaansluitingen	139	Groepsbanden	141
		Een knappe groep	142
		Vriendschapsweb	143
		Van hand tot hand	144
		Schuifelgroep	145

- CD-ROM als cadeau met diverse zaken van het afgelopen jaar.
- Naar de speeltuin/ ijsje eten.
- Rapportbespreking

Toetsing van de succesindicatoren:

Ongeveer 6 weken na de start van het schooljaar staat voor de teamvergadering “groepsvorming” op de agenda. Dan wordt bepaald in welke groepen dit jaar speciale zorg besteed moet worden aan het verbeteren van de groepsmentaliteit. Aandachtspunten voor het bijstellen van dit draaiboek worden genoteerd en zullen in mei/juni via bouw- en/of teamvergaderingen worden weer worden opgepakt.